

ŠIMON CHOVAN

WINGS IN MOTION

Šimon Chovan patrí k najmladšej generácii autorov súčasnej umeleckej scény. Vo svojej tvorbe kriticky reflektuje vzrastajúcu existenčnú závislosť od nových sofistikovaných technológií, ktoré definujú našu súčasnosť. Zaujíma ho fungovanie spoločnosti, prírody, sveta a nášho miesta v ňom, ale aj interakcia s entitami mimoľudskej existencie. V autorovom umeleckom výskume sa stretávame so zaujímavým uvažovaním, keď na jednej strane skúma výstupy nových technológií, ktoré ovplyvňujú náš ľudský svet, ale súčasne k nim pristupuje ako k subjektom, ktoré nie sú „nemé“, ale majú schopnosti a potenciú reagovať.¹

Vo svojom umeleckom programe vychádza z aktuálnych myšlienkových filozofických smerov, akými sú objektovo orientovaná ontológia (OOO) a špekulatívny realizmus (materializmus), ktoré sú v opozícii k osvieteniskému a modernistickému chápaniu sveta, ktorý vychádzal z antropocentrizmu (z gréc. *anthropos* – človek, centrum – stred), kde je človeku prisúdené ústredné postavenie, je považovaný za najvyššiu hodnotu a meradlo všetkého. Z tohto myšlienkového konštruktú vychádzalo presvedčenie, že svet je tu pre potreby človeka, a to napriek tomu, že v histórii zeme sa objavuje pomerne neskoro. Moderné myslenie zároveň zadefinovalo taký vzťah medzi objektom a subjektom (subjektom sa myslí človek), kde je objekt (mimoľudské entity vrátane prírody) v podradnej pozícii. Subjekt je aktívny, nazerajúci, objekt je pasívny, na ktorý je nazerané.

Objektovo orientovaná ontológia a špekulatívny realizmus radikálne zmenili hierarchiu subjekt verzus objekt tak, že ju prevracajú v prospech vyzdvihovania svojbytnosti objektov. V tomto zmysle sa objekty stávajú subjektmi, ktoré existujú nezávisle od človeka. Predstavitelia tejto filozofie hovoria, že nielen my pozorujeme objektový svet, ale aj on pozoruje nás. Z tejto perspektívy sa pozornosť obracia k svetu, kde človek stráca nadradené, privilegované miesto. Stáva sa len jednou z jeho zložiek a je v rovnocennom vzťahu s jeho ostatnými časťami – prírodou, zvieratami a rastlinami, neživými predmetmi a materiálmi. Takto štruktúrovaný svet je v rovnováhe. Bol pred človekom, je a bude aj po ňom. To je apokalyptická vízia konca ľudskej existencie a civilizácie, ale nie prírody, sveta, vesmíru a zeme – tie v nejakej – modifikovanej – podobe môžu prežiť. Špekulatívny realizmus navyše odkazuje na nepoznatelnosť objektov vo svete: „Nepoznatelnosť se stává v jistém smyslu pozitivní vlastností objektů ve světě; právě proto, že je nemůžeme zcela poznat, musíme o věcech kolem nás spekulovat.“²

V kontexte autorovej tvorby je dôležité pripomenúť aj pojem antropocén (z gréc. *anthropos* – človek, *kainos* – nový), ktorý sa začal používať koncom 20. storočia ako nové pomenovanie pre geologický vývin zeme; súvisí s tým, že človek a jeho činnosť (vrátane poľnohospodárstva, priemyselnej výroby, ťažby nerastov, kľčovania pralesov, budovania nových miest, dopravy) zasahuje agresívnym spôsobom do geologických procesov na zemi. Človek sám sa stal geologicky deštruktívnym činiteľom, ktorý sa podieľa na zmene životných podmienok. Je to kritický stav, ktorý môže viesť k vyhynutiu človeka.

Z tohto myšlienkového zázemia vychádza autorova fascinácia materiálmi, ich hromadením, vrstvením, metamorfózou hmoty ako takej. Hovorí o prapodstate materií, ktoré tu boli pred existenciou ľudského druhu, o prírodných materiáloch, ale aj tých, ktoré sú produkované ľudskou civilizáciou (technické, odpadové materiály) – a dáva ich do súvislosti s našou existenciou: „Cieľom je akcentovať, že ľudský živočíšny druh je hlboko zakorenený do širokých materiálnych súvislostí na všetkých mierkach – od synapsíí v našom mozgu, baktérií ovplyvňujúcich našu náladu po sieťovú komunikáciu satelitov s mobilmi v našich vreckách.“³ Archeológiou materiálov – organických a anorganických, živých a mŕtvych, prírodných a syntetických – sa snaží narušiť stereotypné binárne delenie na prírodu a kultúru a poukázať na ich prepojenie. K prírode však nepristupuje romanticky, chce ju „zbaviť... skostnatených škatuliek (miesto oddychu, relaxu) a konceptualizovať ju ako komplexný, neznámy habitat, o ktorom vieme v skutočnosti málo“⁴.

Významným aspektom autorovej tvorby je jej emočný charakter vychádzajúci z potreby „kultivácie citenia – resuscitácie pocitov utlačených technológiami a sterilnou estetikou, ale aj vytváranie nových foriem citenia a medzidruhovej solidarity prostredníctvom materiállovej senzibility“⁵. Tlmočí vlastné, bytostné, existenciálne prežívanie aplikovateľné celospoločensky. Poukazuje na vyrovnávanie sa s úzkosťou z klimatických zmien, na frustráciu a smútok z apokalyptickej vízie konca civilizácie, na desivú predstavu toho, ako devastačná ľudská stopa poznačí prírodu, ktorá je v konečnom dôsledku natoľko životaschopná, že napriek všetkému v istej forme prežije a pretrvá aj bez človeka. Tomu všetkému kontrujú pocity krehkosti a pominuteľnosti vlastnej existencie.

Na aktuálnej výstave *Wings in Motion/ Kridla v pohybe* sa autor predstaví tromi sériami diel, ktoré spája špecifický

prírodný materiál – zemina charakteristickej žltohnedej farby, pripomínajúca púštnu pôdu exotických krajín, ktorá je privezená z lokálnej vulkanickej oblasti Banskej Štiavnice, odkiaľ Šimon Chovan pochádza. V užšom význame odkazuje na autorovu biografii, osobnú mytológiu a históriu, predovšetkým na individuálne vyrovnávanie sa s dôsledkami ekologickej krízy. V širšom význame tematizuje alarmujúci stav planéty, ktorý je dôsledkom devastačného vplyvu ľudskej civilizácie. V prezentovaných prácach vytvára napätie medzi rôznorodými materiálmi, organickými a anorganickými, prírodnými a priemyselnými. Poukazuje na potrebu zvýšenej citlivosti voči živým i neživým existenciám akéhokoľvek druhu, pracuje s geologickým časom.

Dear Thearlings je séria ôsmich rozmerných objektov neidentifikovateľného pôvodu s otvorenou interpretáciou, na ktorej autor pracuje od roku 2019. Na prvý pohľad pôsobia veľmi krehko a zraniteľne, pričom až haptická skúsenosť odhalí ich pevnosť a odolnosť. Sú vytvorené na princípe vrstvenia materiálov, ktorých základom je silikón s vrstvou betónu a iného stavebného/odpadového materiálu obaleného zeminou, do ktorej je vtláčená plastická štruktúra pripomínajúca pichliace, ostne, pancier – stopy živočíšneho sveta, ale i technický či biologický materiál – napadnutú a poškodenú ľudskú kožu. Svojím tvarom odkazuje na kuklu, včelie plásty či úl, schránku, kapsulu alebo inak uzavretú hmotu, symbolizujúc vznik a zánik, proces zrodu, premeny, transformácie a modifikácie. Môže byť počiatkom niečoho nového, ale i apokalyptickou víziou končiaceho sa sveta. Autor v týchto objektoch vytvára materiálové, tvarové i významové kontrasty, ktoré v nás vyvolávajú zmiešané pocity pokoja i nepokoja. Veľkorysá inštalácia objektov visiacich zo stropu na úrovni očí diváka atakuje priestor, zdanlivo na ňom parazituje, ale súčasne pôsobí majestátne a oslobodzujúco. Názov *Dear Thearlings* je autorskou slovnou hračkou, ktorá vychádza z kombinácie slov – tear (trhať, slza), earth (zem, planéta), dear (drahý, drahé). Jednotlivým objektom pripisuje ľudské mená a prihovára sa im ako k živej bytosti – Dear Anna, Dear Aiden, Dear Ajra. Ide o netypické mená z rôznych kultúr alebo také, ktoré sa už dávno nepoužívajú – s odkazom na ich archetypálnosť. Dear (v preklade drahý, drahá, milý, milá), ktoré používame ako dôverné oslovenie blízkych bytostí, prenáša na oslovenie neživých objektov, pripisujúc im význam subjektov.

Séria objektov *Metallic Intuition/Metalická intuícia* je postavená na materiálových kontrastoch. Dominujú jej hliníkovo-ocelové čisté a sterilné, priemyselne spracované dosky, ktoré však majú – paradoxne – nepravidelný, takmer organický tvar. Tento industriálny materiál je narušený organickými vstupmi, prírodnou materiálou – zeminou, ktorá na ňom istým spôsobom parazituje, zanechávajúc stopy vlastnej existencie. Autor s istou hyperbolou hovorí o fiktívnom, modifikovanom druhu agresívneho lykožrúta, ale my by sme jeho stopy mohli čítať aj ako metaforu ľudského parazita usídľujúceho sa v tele človeka, na čo odkazujú tvary asociujúce vnútorné ľudské orgány – črevá, pľúca, srdce. Hliník tak symbolizuje ľudskú stopu civilizácie a organický materiál – zemina je živým parazitom spojeným so živočíšnym

svetom. V prenesenom význame technický a organický materiál predstavujú dva proti sebe stojace svety bojujúce o prežitie alebo o získanie nadvlády. Paradoxne môžu zosobňovať aj autorovu – i keď možno utopickú – túžbu po ich koexistencii, prieniku a citlivom vnímaní iných existencií rôzneho druhu.

Prácu so špecifickým materiálom – zeminou – uzatvára séria interaktívnych objektov *A Million-Year-Long Exhalation/Milión rokov trvajúci výdych*, v ktorej kombinuje prírodný materiál s technickým (špeciálne odliaty silikón poháňaný elektrickou vzduchovou nafukovacou pumpou, ktorú riadi mikropočítač). Objekt pripomína kus zeme vyrastajúcej z podlahy s integrovaným organizmom neznámeho pôvodu, ktorého povrch sa s prívodom vzduchu dvíha a klesá, reagujúc na pohyb ľudí. Čím je človek bližšie, tým je reakcia objektu intenzívnejšia, pripomínajúc zrýchlené dýchanie so zvyšujúcou sa tepovou frekvenciou typickou pri stresovej záťažovej situácii, ktorá zvyčajne súvisí s hroziacim nebezpečenstvom. Pri prvom čítaní v tom môžeme vidieť úzkostnú reakciu objektu (zeme) na prítomnosť človeka, ktorý predstavuje potenciálne nebezpečenstvo. Zámerom autora však bolo poskytnúť aj inú perspektívu neznámej, neprebádanej formy života s vlastným biologickým časom a existenciou, nezávislej od ľudskej či akejkoľvek inej formy bytia, prítomnej vo svojom prirodzenom prostredí so skľučujúcim pocitom zo sveta iných kultúr, krehkej, zraniteľnej a dočasnej.

Názov výstavy *Wings in Motion/Krídla v pohybe* vystihuje celospoločenskú náladu a autorov subjektívny pohľad na svet. Je alegóriou celej škály pocitov, akými sú krehkosť, pomínavosť, dočasnosť, premena, nenávratnosť, skľúčenosť. Poukazuje na krízový stav planéty Zem, ktorej hrozí kolaps, a robí to prostredníctvom vizuálne i sémanticky prepracovaných objektov a inštalácií.

Šimon Chovan (1994) je vizuálny umelec a dizajnér. V roku 2019 ukončil štúdium na VŠVU v Bratislave v ateliéri Priestor (Marcel Benčík, Paľo Choma). Počas štúdiá vystriedal niekoľko ateliérov – Medialab, dielňa Jaroslava Kyšu alebo ateliér Borisa Ondreičku – so semestrom stráveným v belgickom KASKU v ateliéroch mediálneho umenia a Network Culture. Zúčastnil sa na rezidenčných pobytoch v Novej synagóge v Žiline a v FKSE v Budapešti. V roku 2019 bol nominovaný na cenu EXIT. Je prispievateľom do internetového magazínu 3/4 o digitálnych kultúrach.

/ Barbora Kurek Geržová

POZNÁMKY

- 1) Tento typ tvorby predstavil už na výstave Human Allergic v Novej synagóge v Žiline v roku 2018.
- 2) Peter Megyesi: Sprievodca špekulatívnym realizmom. In: Profil, 2017, č. 1, s. 132.
- 3 – 5) Autorov statement.